

ALGUNS RETRATS DELS ANTICS FILL IL·LUSTRES D'INCA PERDUTS I TROBATS

Gabriel Pieras Salom

Cronista oficial de la ciutat d'Inca i arxiver honorari
gpsinca@gmail.com

Paraules clau: quadres, parròquia, retrat, inventari, pintor, còpia.

Resum. *A mitjan segle XVIII la Universitat i vila d'Inca va comanar uns retrats dels aleshores "fills il·lustres" per adornar la sala on se celebraven els consells. En el darrer terç del segle XIX el setmanari L'Ignorancia comenta que han desaparegut els quadres de la Sala i no saben on són. Després d'un parell d'anys, els veim a la sagristia i a altres dependències de la parròquia de Santa Maria la Major.*

Keywords: paintings, parish, portrait, inventory, painter, copy.

Abstract. *In the middle of the 18th century, the University and town of Inca commissioned portraits of the then "illustrious sons" to adorn the Hall where the Councils were held. In the last third of the 19th century, the weekly "L'Ignorancia" comments that the paintings from La Sala have disappeared and they don't know where they are. After a couple of years we see them in the sacristy and other dependencies of the parish of Santa Maria la Major.*

1. PRESENTACIÓ

A Inca teníem un bell ramell de "Barons Il·lustres", com els anomena Josep Barberí Sansaloni al seu "Apéndice Histórico de la villa de Inca", inserit a la seva obra *Vida de la venerable Madre Sor Clara Andreu, natural de Palma, capital del reino de Mallorca, Religiosa Jerónima en el monasterio de San Bartolomé de la villa de Inca, con un apéndice histórico de dicha villa, por D. Josep Barberi, pro. Beneficiado en la Catedral. Mallorca, año MDCCCVII*. El llistat és ampli, s'inicia amb Durando Coch (s. XIII) i continua amb Ramon Desbrull, fra Joan de la Verge (s. XIV), fra Arnau Desbrull, Mateu Malferit

i Guillem Sagrera (s. XV), Tomàs Malferit, Miquel Morro, Miquel Gual, Pere Malferit, Jaume Salort, P. Bartomeu Coch, Fra Pere Vaquer, Rnd. P. Joan Salvador Abrines (s. XVI), P. Llorenç Malferit, P. Bartomeu Valperga, fra Rafel Serra, fra Guillem Malferit, Rafel Albertí, P. Jerònim Planes (s. XVII) i fra Antoni Reure (s. XVIII).

En un moment determinat desaparegueren de la sala de sessions de l'Ajuntament d'Inca els quadres antics d'alguns d'aquests fills il·lustres. Poc temps després aparegueren a la parròquia de Santa Maria la Major de la mateixa ciutat. No he trobat cap document ni un que parli de la donació o cessió per part de l'Ajuntament a la Parròquia. Això no vol dir que no n'hi hagi. Anirem veient documents certament aclaridors.

2. DOCUMENT DEL SETMANARI L'IGNORÀNCIA

Investigant *L'IGNORÀNCIA*, *Revista Crònica*, orgue i xeremies d'una societat de mallorquins, núm. 27, de data 20 de desembre de 1879, vaig llegir la següent nota informativa:

Dalt la Sala d'Inca hi havia penjats els retrats d'uns quants mallorquins il·lustres, fills d'aquella vila. I segons notícies, l'Alcalde o Ajuntament, suposant que eren una colla d'ignorants, los ha enviat a escola.

Amb aquest acte o disposició podeu considerar, devots lectors, quants de graus senyala el termòmetre aneroide del municipi d'Inca. No aconhortat en destruir l'antic i hermós caràcter de la façana de la Casa de la Vila, ara engega els retaules dels fill benemèrits com a cosa vella i de cap valor. D'avui a demà faran nosa dins l'escola i Déu sap on aniran a prendre cobro.

I llavors no voldran creure que Mallorca es troba, de ple en ple, dins el segle de la Il·lustració i del progrés.

Estudiau molt, feis-vos homes notables i d'aquí a cent anys, per més honorar la vostra memòria, un Ajuntament enviarà a escola, per ignorants, les vostres estampes.

Així va el món.

Com podem comprovar, aquestes paraules, plenes d'ironia i cert malestar, ens diuen que han desaparegut els quadres dels fills il·lustres, fills d'Inca. Com a broma, comenta el desconegut cronista que a tots els homes i dones notables en haver passat cent anys els enviaran a escola.

A cap document, ni un, de l'Ajuntament, tant en plens, correspondència, inventaris o d'altres posteriors a 1879, he trobat l'explicació d'aquest cas de desaparició dels quadres, que en algunes vegades sí que foren inventariats.

3. LA REVISTA *CA NOSTRA* ES DEMANA ON SÓN ELS QUADRES (ANY 1923)

A la revista mensual *Ca Nostra* de l'agost-gener 1923, època segona, núm. 32, podem veure i comprovar com el tema dels quadres dels fills il·lustres de l'Ajuntament que estaven penjats a la sala de plens seguia viu després de quaranta-tres anys, després de la primera nota que publicà *L'Ignorància* dia 20 de desembre de l'any 1879.

L'article va definit per *Entrefilets* i el títol de l'escrit és "Retalls de periòdics", i és com se segueix:

Deia *L'Ignorància* (20 desembre de 1879):

Dalt la Sala d'Inca hi havia penjats es retratos d'uns quants mallorquins il·lustres, fills d'aquella vila i, segons notícies s'Alcalde o s'Ajuntament, suposant que eren una colla d'Ignorants, los ha enviat a escola... No aconhortat en destruir s'antic i hermós carácter de sa fatxada de sa Casa de la Vila, ara engega es retaulos des fills benemèrits com a cosa vella i de ningún valor.

Digué el setmanari *Ca Nostra* (agost-gener 1923), fent una previsió de futur per a l'any 1930, en to satíric:

El Correu d'Inca (23 novembre de 1930). MUNICIPALS.- A proposta d'un Sr.Regidor, assessorat per una emblanquinadora i dos homos vells que entenen més que els arquitectes de coses artístiques, s'ha presentat el següent pla de reforma de la Sala d'Actes, que copiarem íntegre. Diu així:

- a) Arrabassar d'arrel tot el paper vermell, i el que no és vermell, de les parets on ara penja com a banderes esqueixades, amb lo que s'evitarà la creació de miasmes.*
- b) Despenjar el cel ras per deixar-hi el cel res (bigues ben fregades de petroli).*
- c) Emblanquinar les parets amb calç ben blanca, estil del país.*
- d) Organitzar una batuda amb tots els empleats del municipi per*

trobar uns quadres antics de Fills Il·lustres d'Inca en que se referia "L'Ignorància" ara fa mig segle. Després d'haver-los trobat, restituir-los en el seu antic lloc.

e) Fer pintar el retrato de qualche fill il·lustre d'Inca declarat oficialment i que espera escara torn per figurar dins la Sala de les sessions.

f) Netejar o unificar el lèxic en els moments de les sessions. Que se parli en mallorquí o en castellà. Menos conjuncions, menos pronoms relatius, menos barbarismes gramaticals i llingüístics. En resum: no voler parlar tan fi.

g) Fer constar un vot de gràcies als passats Ajuntaments perquè no els havia ocorregut canviar les caracterisades cadires de repòs on s'asseuen els regidors per moderns balancins o tomanes.

ALTAIR. Inca, Agost-1922

4. COMPRA DELS QUADRES

Agafem el *Llibre de consells*. Dia 8 d'abril de 1740, ajuntats i congregats a la Sala de la Universitat i vila d'Inca el Dr. Francesc Ramis, regidor major, i els honors regidors Jaume Siquier, Martí Sastre i Pere Bennàsser, amb l'assistència de l'honor Joan Massip, balle reial de la citada vila, per efecte de tractar coses útils per a la dita vila... després de tractar altres temes importants, el Sr. Regidor Major, Dr. Ramis, diu que ha manat ajuntar i congregar els regidors i balle reial per comunicar-los que voldria que s'adornàs la sala on se celebren els consells i que trobava que es fessin sis quadres, un del Rnd. P. Bartomeu Coch; l'altre, de fra Rafel Serra; l'altre, del Rnd. P. Malferit; l'altre, del Beat Ramon Llull; l'altre, del P. Joan Salvador Abrines; i l'altre, de sor Caterina Tomassa. Continua dient el Dr. Ramis que els sis són del present Regne de Mallorca i demana que *lo discorreran i deslliberaran lo faedor*.

Foren llegits i discorreguts els vots, d'un en altre, com era costum; fou conclús i determinat, *nemine discrepante*, que es fessin els dits quadres perquè eren molt a propòsit per adonar la Sala.

En el llibre de comptes, *Llibre del clavari*, hi ha una nota referent als quadres. Dins tal nota tan sols se cita el pagament de quatre dels sis quadres. Dia 13 de juny de 1740 l'honor regidor Jaume Siquier diu que ha pagat 6 lliures a mestre Miquel Riutort, escultor i pintor, pel valor dels quadres del pare Serra, Malferit, Coch i sor Caterina Tomàs que ja es troben a la Sala de la vila d'Inca.

5. ALGUNS QUADRES A L'INVENTARI DE L'ANY 1794

Dià 25 de gener de l'any 1794 es reuneixen a la sala consistorial l'honor Jaume Joan Mairata i els seus socis, a l'efecte de donar l'inventari a l'honor Joan Coll, regidor elegit de nou, i als seus socis dels béns i joies de la vila d'Inca i que estan a la Sala.

El citat inventari no és gaire llarg, per no haver-hi a la sala consistorial gran quantitat d'objectes. Podem veure que hi ha cadires, bancs, taules, tinters, brasers, canelobres, estores, festers, caixes, llits, mantes, romanes, culleres i tassons de plata, etc. A més d'aquests objectes hi ha:

8 quadres-retaules, un Santcríst (Joan Riera, ferrer, 45 s. per quatre... ha fet per lo quadre del Sant Cristo de la Sala i dos grillons. Gener, 1702. Planes March, fuster, 8 s. per una corriola ha fet per una llàntia de l'altar major i clavar la vasa del quadre del Sant Cristo de la Sala.), D. Joan Salvador Abrines, P. Fra Rafel Serra, Sor Clara Andreu, el V. P. fra Joan de la Verge, P. Guillem Malferit, P. Bartomeu Coch i Sor Caterina Tomàs)) amb vases negres, un retrat del Rei, nostre senyor, amb vasa daurada; un altre retrat del Dr. Dn. Jaume Torrens, prevere i rector que fou d'aquesta parroquial església, amb vasa daurada; un altre retrat del Sant Crist amb una cortina d'indiana.

A l'obra *Varones ilustres de Mallorca*, de 1847, escrita per Joaquim Maria Bover i Rosselló, Ramon Medel i gravats d'H. Martínez, a la biografia de sor Clara Andreu i Malferit podem llegir un bon aclariment sobre un dels quadres que d'aquesta hi havia a la Sala:

... Algunos retratos (de sor Clara Andreu) se conservan de esta venerable madre como uno de los honores que suelen tributarse a las personas de un mérito distinguido. La noche del 24 al 25 de Junio, que sucedió a la de su muerte, varias personas devotas y afectas a Sor Clara mandaron desde Palma al monasterio de Inca al pintor Domingo para que perpetuase en el lienzo aquellas facciones en que tanto brillaron la devoción y la modestia. A este efecto desenterraron el cadáver y para cumplir mejor el pintor su cometido vació en yeso el busto, que ha permanecido en poder de las religiosas.

Otro retrato de cuerpo entero se ve en la Iglesia del referido monasterio debajo del coro. Otro cuadro hay sobre el sepulcro de la sierva de Dios. Otro en las casas consistoriales de la villa de Inca; y finalmente el que existe en el Consistorio de la ciudad de Palma; del cual está sacado el que encabeza esta biografía.

A la citada obra de l'historiador Joaquim Maria Bover de Rosselló, també apareix una nota de Joan Salvador Abrines, que talment diu: *Su retrato se halla en las casas Consistoriales de Palma y en las de la vila de Inca.*

Igualment d'aquell quadre del P. Bartomeu Coch, diu:

En las casas consistoriales de Inca, que le vio nacer, fue colocado su retrato, como así mismo mereció un lugar distinguido entre los que adornan el salón de las de la ciudad de Palma del cual está copiado el que ofrecemos al frente de esta biografía. Como uno de los distinguidos varones mallorquines se le puso en el retrato último el siguiente letrero: V.P. BARTHOLOMEUS COCH, MAJORICENSES SOCIETATIS JESU CUI OBEUNDI F. ALFONSUS RODRIGUEZ CETESTE PREMIUM LARGIENDUM CONSPEXIT.

Mirant el referit quadre del P. Bartomeu Coch, que hi ha a la parròquia de Santa Maria la Major, podem veure-hi l'anterior inscripció de manera molt clara.

Al treball que presentà Mn. Santiago Cortès i Forteza a les Jornades d'Estudis Locals d'Inca de l'any 2010, "Un noticiari inquer de finals del segle XIX", hi podem llegir:

Durante el economato de D. Guillermo Fiol, se renovaron la antigua Virgen del Rosario, y la lápida en carácter monacal de que ocupó el sabio jesuita P. Fidel Fisa. Además, hizo renovar los cuadros de personas célebres trasladados de la casa consistorial a la Sacristía. Además, a la sazón se cambió a disgusto de críticos sensatos el antiguo vestido triangular de Nostra Madona S. María la Mayor, formándose del mismo mármol, la colocaron bajo un dosel, después de renovado el camarín.

6. ELS QUADRES APAREIXEN A L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANTA MARIA LA MAJOR

El sacerdot inquer Mn. Guillem Fiol Pujades, l'any 1858, entrà de vicari a la parroquial d'Inca i l'any 1881, per defunció de rector Mn. Antoni Sastre i Vila, trinitari exclaustat, fou nomenat ecònom. El Sr. Guillem tengué la responsabilitat de restaurar els citats quadres. L'any 1883 va fer restaurar el quadre del rector Mn. Jaume Torrens Bolitxer (1598-1624) a Balbino Edo (restaurador), igualment el del Dr. Joan Salvador Abrines. A la part baixa de la dreta del quadre de sor Clara Andreu podem llegir: *Copia del original siendo Ecónomo de Inca Dn. Guillermo Fiol, Presbítero, año 1884.* És tan bona còpia que ens fa la impressió que aquest és l'original. Cal fer un estudi. El quadre que

representa el P. Bartomeu Coch porta l'escut de Mallorca. El quadre del P. Guillem Malferit també diu que és una còpia de l'original i el del P. Fra Rafel Serra porta l'escut d'Inca. Els de fra Joan de la Verge i el del Sant Crist no ens diuen si foren restaurats o copiats. Per ara desconec on és el de santa Catalina Tomàs.

Consultat, crec que a fons, l'Arxiu Històric Parroquial de Santa Maria la Major he pogut llegir unes notes sobre el tema en el llibre de *Culto y fábrica*. núm. 117 i de data abril de 1884.

Nota número 12. *Son data 740 reales para hacer dos cuadros, uno del venerable Juan Abrines y el otro de la V. Sor Clara Andreu.*

Nota número 21. *Son data 400 reales para un cuadro nuevo de V. Bartolomé Coch.*

Nota número 35. *Son data 200 reales para restaurar el cuadro del V. Padre Rafael Serra.*

Nota número 36. *Son data 400 reales para restaurar el cuadro del V. P. Juan de la Virgen.*

7. ELS QUADRES A LA PARRÒQUIA ESTANT SÓN CANVIATS DE LLOC

Els quadres dels quals hem estat parlant, juntament amb el del bisbe inquer Gabriel Llompart i Jaume, Fill Il·lustre de la ciutat d'Inca, i el de l'important sacerdot inquer Mn. Simó Alzina, estigueren infinitat d'anys a la sagristia dels capellans. Acabada la missió a la nostra ciutat del rector Mn. Antoni Vadell Ferrer (Llucmajor, 1972 – Barcelona, 2022), per haver estat nomenat bisbe auxiliar de Barcelona, el posterior rector Mn. Carles Seguí Pou retirà el conjunt dels quadres dels fills il·lustres de la ciutat d'Inca i hi posà, part damunt el portal d'entrada, un únic retrat del qui fou bisbe auxiliar de Barcelona, nadiu de Llucmajor. A poc a poc els venerables quadres agafaran el gust als canvis de lloc perquè aquests, seguint els ritmes normals dels canvis de rectors, no trobaran el lloc definitiu que els pertoca.

REFLEXIÓ

No és fàcil treure unes conclusions encertades. La veritat mai és tota a un sol lloc i es troba repartida per aquí i per allà. Els venerables quadres s'han passejat en distintes ocasions. Per exemple, sense cap explicació, desapareixen de la Sala i apareixen a la parròquia. Comprovam com hi ha documents als arxius municipals i alguns en els parroquials. Qualcú els va moure i també, pens, se sabia. No és possible que mestre Miquel Duran es demani a l'any 1923, dalt de la seva premsa *Ca Nostra*, on són els quadres que abans estaven a la Sala. Ja sabem, però, l'amor de mestre Duran a l'Església.

La veritat, com deia l'anterior cronista oficial de la nostra ciutat Mn. Joan Coli Llobera quan hom li demanava quelcom complicat o difícil: *Aquesta cosa, aquest detall està molt escondit!* Tenia raó en el seu moment. Avui quan la Història vol obrir-se i orejar-se, val la pena investigar molt més, obrir caixos i plagues, i mirar al dins del dins. Segurament trobarem. Qui cerca, troba, a qui demana se li contesta i a qui toca a la porta la hi obren.

Tampoc he trobat informació d'aquest que se signa restaurador, Balbino Edo.



Figura 1. Retrat de Guillem Malferit.



Figura 2. Retrat de Rafel Serra.



Figura 3. Retrat de Joan Abrines.



Figura 4. Retrat de sor Clara Andreu.



Figura 5. Retrat de Bartomeu Coc.



Figura 6. Retrat de fra Joan de la Verge.

